

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

КАФЕДРА ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

ПИТАННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Збірник наукових праць

Том 20

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

КАФЕДРА ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

ПИТАННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Збірник наукових праць

Том 20

*(до 100-річчя Буковинського народного віча
3 листопада 1918 року)*

ЧЕРНІВІЦІ

2018

ББК 63.3(4УКР)

ПЗ5

**Друкується за ухвалою вченої ради
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича**

Збірник наукових праць зареєстровано як фахове видання (історія) відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 16.05.2016 р., № 515 (Див.: Освіта України. Спецвипуск газети. – 6 (42). – Червень. – 2016. – С. 9. – Позиція 88).

Рецензенти: д.і.н., проф. Алексієвець М.М.,
д.і.н., проф. Марчук В.В.,
д.і.н., проф. Юрій М.Ф.

Редколегія: д.і.н., проф. Баженов Л.В.,
д.і.н., проф. Ботушанський В.М. (науковий редактор),
д.і.н., проф. Гальчак Б. (Польща),
д.і.н., проф. Даниленко В.М.,
д.і.н., проф. Добржанський О.В. (заступник наукового редактора),
к.і.н., асист. Дробіна Л.М. (секретар),
д.і.н., проф. Макар Ю.І.,
д.і.н., проф. Марусик Т.В.,
д.і.н., проф. Пурич С.В. (Румунія),
д.і.н., проф. Фісанов В.П.,
д.і.н., проф. Чучко М.К.

Питання історії України. Збірник наукових праць кафедри історії України
ПЗ5 Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (до 100-річчя
Буковинського народного віча 3 листопада 1918 року). – Чернівці: ЧНУ, 2018. –
Т. 20. – 112 с.

Issues of the History of Ukraine. Collection of Scholarly Articles, Department of History of Ukraine of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (On occasion of the Bukovyna People's Assembly centennial anniversary on November 3, 1918). – Chernivtsi: ChNU. 2018. – Vol. 20. – 112 p.

У пропонованому збірнику наукових праць висвітлюються різні аспекти української історії: Української революції 1917–1921 рр., становлення профспілок в УСРР у 20–30-ті роки ХХ ст., опору ОУН і УПА радянській західних областей УРСР, розвитку середньої і вищої освіти в Україні в сучасних умовах, ментальності українського народу. Ряд статей присвячено історичному минулому Буковини і Північної Бессарабії, зокрема 100-річчю Буковинського віча, публікуються документи.

The proposed collection of scientific works covers various aspects of Ukrainian history: the Ukrainian Revolution of 1917–1921, the formation of trade unions in the Ukrainian SSR in the 1920–1930s, the resistance of the OUN and UPA to the Sovietization of the western regions of the Ukrainian SSR, the development of secondary and higher education in Ukraine in modern conditions, the mentality of the Ukrainian people. A number of articles are dedicated to the historical past of Bukovyna and Northern Besarabiya, in particular, the 100th anniversary of the Bukovynian Viche, some documents are published.

*Зважаючи на свободу наукової думки, редколегія бере до друку й статті тих авторів,
погляди яких не в усьому поділяє.*

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

1. Ганна Скорейко, Богдан Бейсюк (Чернівці) Галицький намісник Агенор Голуховський та австрійсько-польсько-український «трикутник» (1848-1856 рр.)	7
2. Микола Гуйванюк (Чернівці) Виховні засади січового руху Галичини й Буковини (кінець XIX – початок XX ст.)	14
3. Галина Яценюк, Фадей Яценюк (Чернівці) Особливості утворення органів державного управління в роки Української революції (1917–1918 рр.)	19
4. Лілія Дробіна (Чернівці) Проблеми становлення радянських профспілок УСРР в 20–30-х рр. XX ст.	24
5. Наталія Уманців, Андрій Королько Форми і методи боротьби ОУН (б) та УПА проти радянської влади в 1944–1957 рр. (на прикладі Станіславської області)	29
6. Михайло Юрій (Чернівці) Архетипічні особливості в історії ментальності	36

ІСТОРІЯ БУКОВИНИ ТА ПІВНІЧНОЇ БЕССАРАБІЇ (ХОТИНЩИНИ)

1. Василь Ботушанський (Чернівці) До питання про державотворчі орієнтації українців Буковини восени 1918 р. (до 100-річчя Буковинського народного віча 3 листопада 1918 року)	43
2. Катерина Валявська (Чернівці) Австрійські чиновники на периферії у кризовий час: 1918 р. у герцогстві Буковина	56
3. Василь Ботушанський, Олег Ботушанський (Чернівці) Українська шляхта Буковини та її участь у національному русі в краї (кінець XIX – початок XX ст.)	60
4. Оксана Яремко (Чернівці) Українські політичні організації та партії Буковини в Королівстві Румунія	64
5. Іван Фостій (Чернівці) З історії створення серіалу книг, присвячених жертвам війни, голодомору і репресій на Буковині	70

ІСТОРІЯ У СУЧАСНІЙ ШКОЛІ: ПОГЛЯДИ НАУКОВЦІВ ТА ПРАКТИКІВ

1. Світлана Герегова, Петро Старовойт (Чернівці) Деякі аспекти формування гуманістичного світогляду учнів в умовах нової української школи	78
2. Наталія Громей (Чернівці) Питання розвитку вищої освіти в Україні в сучасній українській історіографії (1991–2010 рр.)	83

3. Сергій Добржанський (Чернівці) Методичні особливості викладання курсу «Історія суспільно-політичної думки в Україні»	89
4. Андрій Королько (Івано-Франківськ) Історико-краєзнавча робота у вищій школі як складова частина популяризації вивчення історії м. Івано-Франківська	92

ДОКУМЕНТИ

1. Тарас Ковалець (Чернівці) Повстання війська Запорозького 1625 року у світлі невідомих документів Замойських: публікація джерел	96
--	----

ІНФОРМАЦІЯ ПРО НАУКОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ КАФЕДРИ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ЧЕРНІВЕЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА У 2017 Р.	104
--	-----

ХРОНІКА ТА ІНФОРМАЦІЯ

1. Микола Гуйванюк (Чернівці) Міжнародна наукова конференція «Буковинське народне віче: сто років від ідеї до реалізації»	108
--	-----

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	109
------------------------------------	-----

Схвалюючи всі ініціативи роботодавця, радянські профспілки дожили до розпаду СРСР і на території України перетворилися в Федерацію профспілок України. Вона втратила значну частину власності, але зберегла традицію свого радянського попередника – повне підпорядкування державі. Українські профспілки мають пройти європейську школу профспілкової боротьби, позбувшись «совковості». Але для цього потрібен час. Профспілка має виступати проти будь-якого порушення прав працівників, а враховуючи правову безграмотність більшості найманих працівників, можна стверджувати, що їх порушують і нині часто.

¹ Нариси історії професійних спілок Української РСР. – К., 1983. – 663 с.

² Андрусишин Б. У пошуках соціальної рівноваги: Нарис історії робітничої політики українських урядів періоду революції та визвольних змагань. 1917–1920. – К., 1995. – 191 с.

³ Кульницький С. Комунізм в Україні: перше десятиріччя (1919–1928). – К., 1996. – 396 с.

⁴ Ресєт О. Українська революція і робітництво: соціально-політичні та економічні зміни. 1917–1920 рр. – К., 1996. – 265 с.

⁵ Нариси історії професійних спілок України // Федерація профспілок України. – К., 2002. – 509 с.

⁶ Бондарчук Я. Документи профспілок як джерело вивчення колективно-трудова спорів // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2007. – № 89–90. – С. 66–69.

⁷ Данюк І. Українські профспілки: суцільна капітуляція перед роботодавцем // Українська Правда. – 8 березня 2007. – Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/articles/2007/03/8/3215702/>

⁸ Докашенко В. Партія і «привідний» пас у методології «відлиги» // Вісник академії праці і соціальних відносин: Науково-практичний зб. – 2005. – №4. – С. 148–156.

⁹ Мовчан О., Українські профспілки в компартійно-радянській системі влади (20-ті рр.). – Київ, 2004. – 420 с.; Мовчан О. Повсякденне життя робітників УССР. 1920-ті рр. – К., 2011. – 312 с.

¹⁰ Яценюк П., Місце та роль профспілок в радянській політичній системі: погляд з ХХІ століття // Історична панорама. – 2016. – Вип. 22–23. – С. 172–176.

¹¹ Академічний тлумачний словник української мови (1970–1980). – Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/profesijnyj>

¹² Мовчан О. Професійні спілки в Україні // Енциклопедія історії України: у 10 т. – К., 2012. – Т. 9. – С. 45. – Режим доступу: <http://www.history.org.ua/?termin=Profspilky>

¹³ Работя Ю. Українська революція 1917–1921 років і становлення національного профспілкового руху // Федерація професійних спілок України. Офіційний веб-портал, 23 серпня 2017. – Режим доступу: <http://www.fpsu.org.ua>

¹⁴ Работя Ю. Українська революція 1917–1921 років і становлення національного профспілкового руху. – Режим доступу: <http://www.fpsu.org.ua>

¹⁵ Ленін В. Повне зібрання творів, Т.37: Лип. 1918 – берез. 1919. ХХІХ. – К., 1973. – 713 с. – Режим доступу: <https://igu.org.ua/uk/lib?page=801>

¹⁶ Там само.

¹⁷ КПСС в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК, ч. 1. – К., 1954. – С. 497–499. – Режим доступу: <https://igu.org.ua/uk/lib?page=801>

¹⁸ КПСС в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК, 8 вид., т. 4. – М., 1970.

¹⁹ Мовчан О. «Київських меншовиків» справа 1920 // Енциклопедія історії України. – Т. 4. – К., 2007. – 528 с. – Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Kyivskykh_menshoviky_sprava

²⁰ Ленін В. Повне зібрання творів. – Т. 43. – К., 1974. – 672 с.

²¹ Довідник з історії КПРС та Радянського Союзу 1898–1965 рр. – Режим доступу: http://www.knowbysight.info/2_KPSS/07178.asp і <http://www.agitclub.ru/front/com/part157.htm>

²² Мовчан О. Українські профспілки в компартійно-радянській системі влади (1920-ті роки), автореф. дис. ... докт. істор. н. за спеціальністю 07.00.01. – К., 2004. – 36 с.

²³ КПСС в резолюціях, і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК. – т. 2. – К., 1972. – Режим доступу: <http://bse.sci-lib.com/article122205.html>

²⁴ Кодекс законів про працю 1922 р. – Режим доступу: <http://textbooks.net.ua/content/view/1063/17/>

²⁵ Мовчан О. Професійні спілки в Україні. – Режим доступу: <http://www.history.org.ua/?termin=Profspilky>

²⁶ XIV з'їзд ВКП (б). Стенографічн. звіт. М.–Л., 1926 // КПРС в резолюціях, і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК, 8 вид., т. 3. – М., 1970. – Режим доступу: <http://bse.sci-lib.com/article122205.html>

УДК 94:[355.425.4+329.73](477.86)«1944/1957»

**Наталія УМАНЦІВ,
Андрій КОРОЛЬКО
(Івано-Франківськ)**

ФОРМИ І МЕТОДИ БОРТЬБИ ОУН(Б) ТА УПА ПРОТИ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ В 1944–1957 РР. (НА ПРИКЛАДІ СТАНІСЛАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

У статті охарактеризовано ідейні засади, форми й методи боротьби ОУН (б) та УПА з радянською владою на території Станіславської області в 1944–1957 рр. Висвітлено перебіг відкритих наступальних збройних сутичок, нападів, засідок, атак, саботажів, рейдів і проривів та конспіративних оборонних форм боротьби. Проаналізовано пропагандистську діяльність (поширення листівок, газет, відозв), яка дала змогу повстанцям популяризувати свої ідеї та заручитися підтримкою місцевого населення. Така тактика боротьби українського національно-визвольного руху в 1944–1957 рр. була ефективною у протистоянні із радянськими каральними органами і дала можливість підпіллю проіснувати довгий час.

Ключові слова: українська національно-визвольний рух, збройна боротьба, Українська повстанська армія, Організація українських націоналістів (бандерівці), радянська влада, Станіславська область.

**N. UMANTSIV,
A. KOROLKO
(Ivano-Frankivsk)**

**FORMS AND METHODS OF STRUGGLE
OF THE OUN (B) AND THE UPA AGAINST
THE SOVIET AUTHORITIES IN 1944–1957
(ON THE EXAMPLE OF THE STANISLAV
REGION)**

The article describes the ideological principles, forms and methods of the struggle of the OUN (b) and the UPA with the Soviet authorities on the territory of the Stanislav region in 1944–1957. The course of open offensive armed conflicts, attacks, ambushes, assassination attempts, sabotages, raids, breakthroughs, and conspiratorial defensive forms of struggle are highlighted in the article. The propaganda activity (the distribution of leaflets, newspapers, and appeals), which allowed rebels to popularize their ideas and to get the support of the local population, was analyzed. Such a tactics of the struggle of the Ukrainian national liberation movement in 1944–1957 was effective in the confrontation with the Soviet punitive authorities and provided the revolutionary underground with the possibility to exist for a long time.

Key words: *Ukrainian national liberation movement, armed struggle, the Ukrainian Insurgent Army, the Organization of Ukrainian nationalists (banderivisi), Soviet power, Stanislav region.*

За сучасних суспільно-історичних умов в Україні активізувалися процеси формування національної пам'яті, посилюється інтерес до надбань минулого, зокрема, до визвольної боротьби за незалежність. Особливо це стосується Організації українських націоналістів (ОУН) та Української повстанської армії (УПА), історія яких тривалий час фальсифікувалася, замовчувався національно-захисний характер їхньої діяльності. Дослідження історії ОУН і УПА конкретного регіону сприяють реконструкції конкретних аспектів літопису українського визвольного руху, зокрема його керівного складу, організації роботи, структури, форм і методів боротьби проти репресивно-каральної системи в 1944–1957 рр. Метою статті є аналіз форм і методів військового й ідеолого-політичного протистояння УПА та ОУН (б) з радянською владою на Станіславщині.

Діяльність Української повстанської армії на території Станіславської області загалом досліджена. Відповідні публікації належать історикам та краєзнавцям Ігорю Андрухіву та Анатолію Французу¹, Петру Арсеничу², Нестору Мизаку³, Ярославу Коретчуку і Петру Ганцюку⁴, Михайлу Андрусю⁵. Питання структури Станіславської округи ОУН детально розглянув Василь Ільницький⁶. Багато маловідомих фактів збройної боротьби підпілля Станіславщини подані в монографіях Петра Содоля⁷, Петра Мірчука⁸, Лева Шанковського⁹. Документи, що стосуються

підпільної мережі ОУН та УПА даного регіону, подано у виданнях «Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали»¹⁰, «Літопис нескореної України»¹¹ та книзі Володимира Сергійчука «Український здви́г: Прикарпаття. 1939–1955»¹², а також у ряді томів серії «Літопис Української Повстанської Армії»¹³.

Влітку 1944 р. розпочалася Львівсько-Сандомирська операція, в результаті якої радянські війська 27 липня зайняли місто Станіслав. Радянський адміністративний апарат зіткнувся з масовим національно-визвольним рухом на Станіславщині, що створював перешкоди на шляху радянзації регіону в загальнорадянську політичну, економічну й культурно-духовну структуру¹⁴. Розгортання українського національно-визвольного руху на Прикарпатті мало свою регіональну специфіку. Цьому сприяв географічно-природничий чинник, адже понад 60 % її території займали ліси, а біля 40 % – гори, що створювало сприятливі умови для підпільно-партизанських форм боротьби. До того ж, тут існували міцні традиції національно-визвольного руху та політичної організації українців¹⁵.

Складність боротьби з українським визвольним рухом для радянських репресивно-каральних органів полягала в тому, що повстанці мали завчасно сформовану чітку військову організацію, виробили партизанську тактику, добре знали місцеві умови, користувалися підтримкою переважної частини населення, мали достатню кількість озброєння, обладнані бази і місця схову (бункери та криївки в лісах, населених пунктах), гнучку систему зв'язку та глибоку конспірацію. Повстанці усвідомлювали, що їх чекає тривала і затяжна боротьба, на найближчий час перспектив не було, «навряд чи будуть впродовж найближчих декількох десятиків, а може й сотень років»¹⁶.

Станіславська область входила до воєнного округу № 4 під кодовою назвою «Говерля», командиром якої був до середини 1944 р. Іван Бутковський – «Гуцул», а згодом Микола Твердохліб – «Грім»¹⁷. ВО «Говерля» складалася з чотирьох тактичних відтинків: 1) «Чорний ліс» (входили Станіславський, Богородчанський, Калуський та Галицький райони), командиром був Василь Андрусак («Грегіт», «Різун») ¹⁸; 2) «Гуцульщина» (Коломийський, Жаб'євський, Косівський, Яблунівський райони), до березня 1945 р. очолював «Степовий», а після його смерті – майор «Козак», згодом сотник Петро Мельник («Хмара») ¹⁹; 3) «Журавлі» (Долинський, Болехівський, Рожнятівський, Перегінський райони), командиром якого був Михайло Клим («Журавель»); 4) «Дністер» (Городенківський, Снятинський, Тлумацький райони), однак у результаті стрімкого наступу Червоної армії завершити його формування командування УПА не встигло²⁰. Чисельність УПА влітку 1944 р. у Станіславській області становила 8 тис. повстанців²¹.

Стратегія і тактика в житті повстанської та підпільної формації відігравали особливо важливе зна-

чення, адже завдяки вдало розробленим принципам боротьби вдавалося забезпечувати життєздатність організації і тривалий опір окупантам. Розробка стратегії і тактики, донесення її призначення до повстанців, контроль за її дотриманням були поставлені в УПА на високому рівні і стосувалися всіх без винятку сфер життя. Реальність диктувала свої правила, а відтак змінювалися умови боротьби, тому стратегія і тактика коригувалися відповідно до обставин²².

Дослідник Ігор Андрухів умовно виділив чотири етапи національно-визвольної боротьби: 1) липень 1944 р. – червень 1945 р.; 2) липень 1945 р. – червень 1946 р.; 3) липень 1946 р. – грудень 1948 р.; 4) січень 1949 р. – вересень 1956 р. Для кожного із виділених етапів характерні різні збройні форми і методи боротьби та інтенсивність ідеологічної роботи підпілля ОУН і військових формувань УПА у протистоянні із радянською владою²³.

На першому етапі головним напрямком їх спротиву став радянський тоталітарний режим, війська Червоної армії та радянські партизани. Вживалися широкі заходи до зміцнення УПА, піднесення її авторитету серед українського народу. Тому УПА намагалася оперувати великими відділами, очищати від окупантів цілі терени й закріплюватись адміністративно на опанованій території, популярно окреслювати цю тенденцію – здобуванням, організацією і обороною «упівських республік». У зв'язку з цим УПА організує й удержує курені, які мають у своїй диспозиції кавалерійські та артилерійські частини з важкою зброєю включно²⁴.

Період кінця 1944 р. – першої половини 1945 р. характеризувався найбільшою кількістю і масштабністю формування відділів УПА та їхніх бойових дій. До загальноприйнятих видів бойових дій повстансько-партизанських формувань належать оборона та наступ. Акції наступального характеру поділено за спрямуваннями: 1) акції на інституції радянської пропаганди (різного рівня клуби, кінопересувні установи, зрив мітингів, зборів, антивиборча кампанія); 2) проти господарських заходів радянської адміністрації (знищення колгоспів, майна, засобів колективізації, супротив вивезенню корисних копалин, лісу); 3) відплатні акції проти адміністративних та репресивно-каральних органів (установ і окремих осіб); заходи, спрямовані на звільнення арештованих чи підготовлених до депортації; знищення інфраструктури, засобів зв'язку та комунікації. Формою реалізації усіх цих акцій були відкриті бойові зіткнення, напади, засідки, атентати, рейди, саботаж як зачіпні акції, та прорив і конспірація як оборонні дії²⁵.

За 1944 р. на території Станіславської області УПА вступила в бій із радянською армією та НКВС 733 рази²⁶. За підрахунками повстанців, упродовж січня-жовтня 1945 р. відділи УПА Станіславської області провели до 400 боїв і сутичок з силовими органами²⁷.

Відділи УПА ВО «Говерля» доволі часто використовували наступальну тактику, здійснюючи напади на міські та районні центри. В такий спосіб вони зупиняли діяльність новоствореної радянської адміністрації, знищували осередки репресивно-каральних органів, змушуючи владу утримувати в райцентрах і містах значні військові сили. Тим самим сільська місцевість, яка була базою українського визвольного руху, фактично залишалася без постійної військової присутності²⁸. Зокрема, 24 листопада 1944 р. «відділ УПА в силі двох роїв напав на будинок НКДБ у Станіславові. Обстріляно кулеметами стійкових». Начальник обласного НКВС Завгородній на зборах партійного активу Станіславської області повідомляв про «напади упівців у грудні 1944 р. на Солотвино, Більшівці, Тлумач, Тисменицю»²⁹.

Засідку як форму боротьби можна було застосовувати в кожному терені та в кожній порі року і дня. Несподіваність і раптовість удару при вжитті зброї дають змогу навіть невеличкому партизанському відділові розгромлювати багаточисельну армію ворога³⁰. Зокрема, 30 січня 1945 р. у смт. Космач Яблунівського району Станіславської обл. на військовий підрозділ чисельністю 150 осіб під командуванням полковника Сафронова, який проводив операцію з виявлення та ліквідації повстанських відділів, було здійснено напад. Відтак командування змушене було викликати підкріплення. На шляху пересування 3 лютого 1945 р., у районі присілка Рушир с. Люча Яблунівського району група підполковника О. Дергачова, який йшов на допомогу, зіткнулася з повстанцями «Березівської» сотні (під командуванням Мирослава Симчича-«Кривоноса»), які вибрали вдалу позицію на висоті і з двох сторін розпочали обстріл. У результаті декілька годинного бою загинув підполковник О. Дергачов та ще 100 осіб³¹.

Індивідуальний терор (атентат) був одним із найпоширеніших форм боротьби повстанців у містах. Зокрема, 10 листопада 1944 р. у Перегінському районі Станіславської обл. було вбито 26 радянських пропагандистів³². Дослідники І. Андрухів та А. Француз стверджують, що загалом на теренах Станіславщини (ВО «Говерля») за перше півріччя 1945 р. відділи УПА ТВ-21 «Гуцульщина» провели 181 бойову операцію (з них вісім нападів на районні центри), радянська сторона втратила загиблими 3 975 осіб (серед них 6 майорів, 10 капітанів, 30 лейтенантів, 17 начальників РВ НКВС і НКДБ). Разом за період від 1 липня 1944 р. до 30 червня 1945 р. радянська сторона у ВО-4 «Говерля» втратила загиблими 7456 осіб, натомість самі повстанці – 678³³.

До саботажних акцій належать: зривання мостів, нищення комунікаційних шляхів та засобів, переривання телефонічно-телеграфічних сполучень, нищення магазинів, – це дезорганізувало окупаційний апарат і не давало змоги окупантам закріпитись на території³⁴. Наприклад, сотня Довбуша 13 квітня 1945 р. здійснила диверсійний акт на ділянці

«нафтопромислу №6» с. Ріпне Рожнятівського району Станіславської обл. У результаті цієї диверсії державі було нанесено збитків на суму 102 619 руб.³⁵. Активну диверсійну діяльність відділів УПА на Станіславщині яскраво відображає довідка ЦК КП(б) У, в якій зазначено, що в 1944–1945 рр. було знищено 116 мостів республіканського і обласного значення, знищено 58 км ліній зв'язку, зрізано 573 стовпи, збито літак ПО-2, підірвано багато поїздів і залізниць³⁶.

Повстанцями проводилася акція щодо зриву мобілізації до лав Червоної армії: нищилися списки обліку військовозобов'язаних, страчувалися відповідальні працівники. У Станіславській області на 21 серпня 1944 р. передбачалося 30 268 призовників, але фактично до райвійськкоматів прибуло близько 15 тис. осіб. Працівники партапарату визнавали: «Серйозною перешкодою для успішного проведення призову і мобілізації є терористична діяльність націоналістичних банд». У період виборів до Верховної Ради УРСР повстанці здійснювали диверсійні акції, знищували списки виборців³⁷.

За визначенням Лева Шанковського, рейди – це швидкі марші відділів УПА по територіях, не охоплених повстанським рухом, а також по територіях, охоплених повстанським рухом, із спеціальним завданням³⁸. Знаний фахівець у дослідженні рейдів В. В'ятрович виділяє два типи рейдів: 1) бойові (знищення солдатів і техніки); 2) пропагандистські (націлені на підсилення авторитету повстанців у цивільного населення через поширення ідей визвольного руху), проте вони часто поєднувалися. За територіальним спрямуванням рейди можна поділити на внутрішні (на території УРСР) і зовнішні (закордонні)³⁹.

Великим рейдом УПА вважається похід куреня «Скажені» навесні 1945 р. на терен ТВ-24 і звідти в Польщу, далі у Словаччину, повертаючись із Польщі (06.11 – 21.11.1945 р.), пройшов по Закарпатті, відвідавши 10 сіл, де провели мітинги (присутні 2 000 осіб) та 6 боїв і сутичок⁴⁰. Крім бойових дій, УПА бере жваву участь в ідейно-політичній боротьбі українського народу. Зокрема, видає революційну літературу, провадить публічні збори з населенням, провадить пропагандистську роботу серед всіх груп населення, а також серед Червоної армії і поневолених народів СРСР⁴¹.

Саме тому органи НКВС-НКДБ, міліції, зазнавши серйозних втрат у сутичках з УПА, почали ретельно вивчати тактику повстанців, вдосконалювати форми і методи боротьби. Аналізуючи здійснювані акції, спецоргани зауважували, що націоналісти використовували різного роду хитрощі, вдаючись до різноманітних способів маскуванню (маскхалати, форма військовослужбовців ЧА, військ МДБ і працівників міліції, радянських партійних працівників, чоловіки переодягалися в одяг жінок)⁴².

Нова політична ситуація, що склалася після Другої світової війни та значні втрати особового складу, змушує УПА принципово уникати фронтальних боїв.

Улітку 1945 р. відділи УПА змінили свою тактику, розформували великі підрозділи (по 400 – 500 бійців) у менші, зате добре екіпіровані та забезпечені. Відділи повстанців переходять до менш масштабних дій. Пріоритетним стало залучення невеликої кількості стрільців, оперативне виконання і таке ж швидке зникнення та поєднання збройної боротьби із пропагандивною⁴³.

Зміну тактичних прийомів, які використовувала УПА, зумів відстежити ворог. У виписці з доповіді УББ НКВС УРСР за третій квартал 1945 р. зазначалося, що у липні-вересні 1945 р. відбулася зміна тактики УПА. Замість масових диверсійно-терористичних акцій повстанці перейшли до індивідуальних форм боротьби і дрібногрупового терору, диверсій, «турбуючих акцій», спрямованих на зрив основних господарсько-політичних заходів органів влади, на знищення радянського партійного активу й осіб, які активно співпрацювали із радянською владою⁴⁴. Характерною рисою вказаного літньо-осіннього періоду визнавалося збільшення збройних проявів з боку УПА в галузі сільського господарства. В квітні 1946 р. на Прикарпатті проведено акцію спалення радгоспів і колективних господарств⁴⁵.

Повстанці активно готувалися до зриву виборів до Верховної Ради СРСР і УРСР. Саме тому на цей період припадають найбільші втрати УПА, багато відділів було розбито і розпорошено, загинула значна кількість командирів УПА. Наприклад, у січні 1946 р. загинув керівник ТВ-21 «Гуцульщина» М. Яворський-«Козак»; у лютому 1946 р. – керівник ТВ-22 «Чорний ліс» В. Андрусак-«Різун»; у березні 1946 р. – курінний УПА з ТВ-22 П. Вацик-«Прут»; у полон потрапив командир ТВ-24 «Маківка» Д. Вітовський-«Андрієнко» та багато інших. Але навіть у таких вкрай складних умовах відділи УПА намагалися атакувати гарнізони, виборчі дільниці, райцентри, здійснювати диверсії⁴⁶.

У документах підпільників зазначено, що тільки в жовтні 1945 р. на території Станіславської області УПА провела 18 великих боїв (за участю куренів і сотень), 41 малий бій, три напади на райцентри і один – на обласний центр – Станіслав (31 жовтня 1945 р.). У цих боях знищено 564 радянські військовики, в тому числі 26 офіцерів і 538 рядових, тяжко поранено 80. Було вбито першого секретаря райкому з пропаганди, якого направив республіканський центр у західні області УРСР, районного прокурора. Крім того, знищено 30 нафтопромислів, дві залізничні дороги, одну військову казарму, низку приміщень у смт Делятин Яремчанського району Станіславської обл., пущені під укіс три товарні потяги з вилученим органами радянської влади зерном, знищено 17 автомашин, захоплено багато зброї та іншого майна⁴⁷. А 7 жовтня 1945 р. у райцентрі м. Косові було вбито кандидата в члени партії директора райпромкомбінату Боечка⁴⁸.

Відділи УПА і надалі продовжували здійснювати напади. Зокрема, 7 листопада 1945 р. повстанці

куреня «Хмари» здійснили напад на м. Станіслав із метою створення паніки та зриву святкування чергової річниці Жовтневої революції. За обумовленим сигналом упівці відкрили сильний кулеметний вогонь, після чого залишили місто⁴⁹. Крім інтенсивної бойової діяльності, повстанці проводили низку пропагандивних акцій. Наприклад, шкільна акція у вересні 1945 р., мета якої – усунення із навчальних закладів впливу радянської пропаганди на учнів, чи хоча б його зменшення⁵⁰.

Кожна акція супроводжувалася поширенням значної кількості друкованої продукції (листівок, відозв, газети). Свої ідеї та інформаційні матеріали ОУН (б) і УПА поширювали різними способами, зокрема, шляхом випуску журналів: «До зброї», «Повстанець», «Ідея і чин»; газети крайового рівня «За волю України» (1946–1950) – окружного осередку пропаганди (ООП) Калуської округи, «За волю!» – ООП Коломийщини, «Повстанець Гуцульщини» – ООП Коломийщини. Друкарня окружного осередку пропаганди Станіславщини розташовувалася в Чорному лісі біля с. Лужки Болахівського району Станіславської обл. Загалом, повстанська видавнича діяльність була різноманітною щодо форм і тематики⁵¹.

На черговій конференції ОУН, що відбулася у червні 1946 р., було прийнято рішення про реорганізацію структури УПА в збройне підпілля ОУН. Ця реорганізація закінчилася наприкінці 1948 р. Скориставшись зверненням уряду про помилування, значну частину бійців УПА було легалізовано і надалі вони склали надійний резерв для бойових груп УПА. Всі дії, зокрема й бойові, повинні були мати «виразний політично-пропагандивний характер»⁵². Рекомендовано діяти так, щоб не спровокувати репресій проти мирного населення, а збройні акції в селах, де дислокувалися боївки ОУН, заборонялися взагалі. Так, в інструкції Р. Шухевича від липня 1946 р. підкреслювалося, що «сьогоднішній момент, це тільки момент перестановки сил, це момент переходу з одних форм боротьби в другі». На цьому етапі боротьби було кардинально змінено ідеологічні засади, що завдяки соціальним ідеям зблизили націоналістичне підпілля з різними верствами населення⁵³.

Улітку 1946 р. відділи УПА змогли відновити свою боєздатність. Тепер вони діяли тільки підвідділами (чотами), здійснюючи точкові удари по представниках органів радянської влади та завдаючи їм болючих втрат. Така тактика виправдала себе, і вже за підсумками третього кварталу 1946 р. втрати радянської сторони були більшими (276 чол. убитими), ніж повстанців (211 осіб убитими)⁵⁴.

Згідно з інструкцією від червня 1947 р., УПА розпускалася, а її члени мали перейти в референтури Служби Безпеки і пропаганди ОУН. Водночас ці заходи проводилися із дотриманням суворої конспірації. Отже, після розформування відділів УПА її військовій функції практично перебрала на себе мережа ОУН. При цьому ставилися завдання: «1. За всяку

ціну утримати на українських землях в СРСР нашу підпільну організацію і в відповідності з потрібними можливостями більше її розвивати»; 2. Через підпільну організацію, а також всіма іншими способами вести серед українського народу, серед народів всього СРСР роз'яснювальну пропагандивну роботу; 3. Організувати супротив українського, а також по мірі можливості і інших народів СРСР проти більшовицьких грабіжників і експлуататорів на всіх ділянках життя; 4. Проводити бойові – збройні заходи, які необхідні для того, щоб не дати окупантам закріпитися на наших землях»⁵⁵.

У лютому 1947 р. органи МВС передали всю повноту керівництва у боротьбі з визвольним рухом МДБ. Хоча потужний наступ на позиції ОУН та УПА не зламав до кінця опір повстанців і підпільників, усе ж зменшилася кількість нападів на районні й обласні центри. Найбільш поширеним методом залишався індивідуальний терор. Зокрема, 23 березня 1947 р. у м. Рогатин вбито капітана МДБ Аносова, начальника Рогатинського РВ МДБ⁵⁶. У відповідь на каральні репресії МДБ повстанці провели в 1947 р. на теренах області 423 терористично-диверсійні акції⁵⁷. Крім того, підвідділ М. Юрцуняк-«Юрко» в липні 1947 р. пішов рейдом Чернівецькою областю, що тривав до червня 1948 р.⁵⁸.

Передбачаючи довготривалу боротьбу в умовах ізоляції, Роман Шухевич вирішив застосовувати практику валленродизму – проникнення у ворожі структури, щоб легалізувати частину підпілля. Ці заходи себе виправдали: вони дозволили підпіллю проіснувати ще десяток років⁵⁹. За повідомленням начальника обласного управління МДБ Сараєва, «у місті Станіславі в другій половині 1948 року було заарештовано до 100 чоловік оунівців. Звертає на себе увагу той факт, що арештовані працювали в різних установах міста, вчилися в навчальних закладах і проводили серйозну антирадянську діяльність»⁶⁰.

У 1948 р. окремі сотні УПА на Станіславщині продовжували чинити збройний опір. Було здійснено напад на райцентр Яблунів 23 та 29 серпня 1948 р.⁶¹. У довідці начальника УМДБ Станіславської області вказувалося: «4 квітня 1948 року в селі Грабів бандитами були повішані голова сільради і воєнрук сільської школи...»⁶². Крім того, здійснювалися рейди, наприклад Н. Данилюк-«Перебийніс» переходив на територію Румунії з метою провести розвідку, встановити контакти з місцевим населенням, знайти довірених людей для зв'язку із закордоном⁶³.

За даними Лева Шанковського, із 1205 збройних акцій, проведених у період 1 липня 1947 – 30 червня 1948 р., 694 були оборонними боями і сутичками. Кількість активних дій, нападів чи атентатних акцій – 209. Ці показники яскраво характеризують ситуацію у протистоянні збройного підпілля й органів влади⁶⁴. Дослідники історії спецслужб Д. Веденєєв і Г. Биструхін, описуючи події протистояння радянської системи із визвольним рухом, називають

їх «бункерною війною», бо саме конспірація давала змогу УПА діяти у цей не простий час⁶⁵. За підрахунками М. Паньківа, в одному селі у середньому розташовувалися 4–5 криївок, тобто у середньому в області налічувалося не менше 2,5–3 тисяч⁶⁶.

На Станіславщині в 1949 р. залишилась одна 59-та сотня. В червні 1949 р. ця коломийська сотня здійснила останній рейд за межі України (в Румунію) під проводом командира відтинку сотника Петра Мельника–«Хмари». У відвіданих селах упівці провели мітинги, поширювали листівки⁶⁷.

Наказом Головного Командира УПА 3 вересня 1949 р. були розформовані останні бойові відділи та штаби. З часом радянські спецслужби стали застосовувати більш витончені прийоми у боротьбі із повстанцями: використовували агентуру, дезінформацію та новітню техніку, бактеріологічну зброю⁶⁸. Великим ударом по підпіллі стало вбивство Романа Шухевича 5 березня 1950 р. та командира ВО-4 «Говерля» Миколи Твердохліба в 1954 р.⁶⁹. Останній судовий процес над учасниками підпільної боротьби відбувся в лютому 1957 р., як зазначено у вирокі «все осуждены к различным срокам наказания»⁷⁰. В наступні роки антирадянська діяльність мала винятково пропагандистський характер у формі розповсюдження листівок та націоналістичної літератури. Таких «антирадянських» проявів у 1957 р. було зафіксовано 44; у 1958 р. – 15 проявів, а в 1959 р. – лише три⁷¹.

Таким чином, ОУН (б) та УПА на теренах Станіславської області в 40–50-х рр. ХХ ст. використовувала різні форми і методи у своїй боротьбі проти радянської влади. Реальність диктувала свої правила, а відтак змінювалися умови боротьби, тому стратегія і тактика коригувалися відповідно до обставин. На першому етапі ефективними методами були в більшості збройні дії: відкриті бої, засідки, напади, саботаж, рейди, атентат. Після закінчення Другої світової війни УПА почала уникати відкритих боїв з метою збереження особового складу. З 1947 р. перейшовши в глибоке підпілля, український визвольний рух не припинив свої збройні акції, тільки змінився їхній характер, акцентуючи свою роботу в ідеологічній боротьбі. За допомогою конспірації (будівництво криївок і бункерів) та розробки різних тактичних схем підпілля змогло проіснувати ще десяток років. Наказом головнокомандуючого УПА останні збройні відділи у Станіславській області були розформовані наприкінці літа 1949 р. Остаточо збройний опір Української повстанської армії та Організації українських націоналістів на Прикарпатті було зламане в 1957 р.

¹ Андрухів І. Правда історії. Станіславщина в умовах терору і репресій: 1939–1959 роки: історико-правовий аспект. Документи і матеріали / І. Андрухів, А. Француз. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2008. – 448 с.

² Арсенич П. Діяльність УПА та збройного підпілля ОУН на Прикарпатті / Петро Арсенич. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2007. – 216 с.

³ Мизак Н. УПА–«Захід» і збройне підпілля ОУН у боротьбі за Українську Самостійну Соборну Державу у 1942–1960 рр. / Н. Мизак. – Чернівці; Торонто: Прут, 2011. – 436 с.

⁴ Коретчук Я. Командири відділів ТВ 22 УПА «Чорний ліс» / Я. Коретчук, П. Ганцюк. – Торонто; Львів: Видавництво «Літопис УПА», 2011. – Літопис УПА. Серія «Події і люди». – Кн. 27. – 112 с.

⁵ Андрусяк М. Командири відділів 21-го (Коломийського) тактичного відтинку УПА «Гуцульщина»: Історико-біографічне дослідження / Михайло Андрусяк. – Коломия: Вік, 2005. – 80 с.

⁶ Ільницький В. Карпатський край ОУН в українському визвольному русі (1945–1954) / Василь Ільницький. – Дрогобич: Посвіт, 2016. – 696 с.; Ільницький В. Провід ОУН Карпатського краю / Василь Ільницький. – Торонто; Львів: Видавництво «Літопис УПА», 2012. – Літопис УПА. Серія «Події і люди». – Кн. 21. – 128 с.

⁷ Содоль П. Українська Повстанча Армія. 1943–1949 рр. / Петро Содоль. – Нью-Йорк, 1994. – 199 с.

⁸ Мірчук П. Українська повстанська армія. 1942–1952: Документи і матеріали / Петро Мірчук. – Мюнхен: Цицерон, 1953. – 319 с.

⁹ Шанковський Л. Українська Повстанська Армія / Лев Шанковський // Історія українського війська (1917–1995) [упоряд. Ярослав Дашкевич]. – Львів: Видавництво «Світ», 1996. – С. 482–695.

¹⁰ Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / За ред. М. Кугутяка. – Том. 2. – Книга 1 (1939–1945). – Івано-Франківськ: КПФ «ЛПК», 2009. – 600 с.; Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / За ред. М. Кугутяка. – Том. 2. – Книга 2 (1945–1946). – Івано-Франківськ: КПФ «ЛПК», 2010. – 696 с.; Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / За ред. М. Кугутяка. – Том. 2. – Книга 3 (1947–1957). – Івано-Франківськ: КПФ «ЛПК», 2011. – 768 с.

¹¹ Літопис нескореної України: документи, матеріали, спогади. – Книга 1. – Львів: Просвіта, 1993. – 800 с.; Літопис нескореної України: документи, матеріали, спогади. – Книга 2. – Львів: Галицька видавнича спілка, 1997. – 664 с.

¹² Сергійчук В. Український здви́г: Прикарпаття. 1939–1955 рр. / В. Сергійчук. – К.: Українська Видавнича Спілка, 2005. – 840 с.

¹³ Літопис УПА. – Т. 3: Чорний Ліс: видання команди Станіславівського тактичного відтинку УПА (1947–1950). Книга перша: 1947–1948. – Торонто; Львів, 1987. – 272 с.; Літопис УПА. – Т. 4: Чорний Ліс: видання команди Станіславівського тактичного відтинку УПА (1947–1950). Книга друга: 1948–1950. – Торонто; Львів, 1989. – 288 с.; Літопис УПА. – Т. 18: Карпатська група УПА «Говерля». Книга перша: Документи, звіти та офіційні публікації. – Торонто; Львів, 1990. – 328 с.; Літопис УПА. – Т. 19: Карпатська група УПА «Говерля». Книга друга: Спомини, статті та видання історично-мемуарного характеру. – Торонто; Львів, 1992. – 357 с.; Літопис УПА. Нова серія. – Т. 22: Станіславівська округа ОУН: документи та матеріали (1945–1951). – Київ; Торонто, 2013. – 1380 с.; Літопис УПА. Нова серія. – Т. 25: Коломийська округа ОУН: документи і матеріали (1945–1952). – Київ; Торонто, 2015. – 1104 с.; Літопис УПА. Нова серія. – Т. 26: Коломийська

округа ОУН: документи і матеріали референтури СБ 1945–1950. – Київ ; Торонто, 2016. – 568 с.

¹⁴ Галицька-Дідух Т. Військове й ідеолого-політичне протистояння УПА та ОУН(б) і радянських каральних структур у 1944–1945 рр. (на прикладі Станіславської області) / Т. Галицька-Дідух // Галичина. Всеукраїнський науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. – Івано-Франківськ, 2009. – Ч. 15–16. – С. 252–263. – С. 253.

¹⁵ Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / За ред. М. Кугутяка. – Том. 2. – Книга 1 (1939–1945) ... – С. 4.

¹⁶ Ільницький В. Перебудова діяльності українських націоналістів у Карпатському краї ОУН (кінець 1940-х – 1950-ті рр.) / В. Ільницький // Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Історія». – Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2016. – Вип. 38. – С. 122–133. – С. 123.

¹⁷ Ільницький В. Особливості формування Военної округи 4 «Говерля» / В. Ільницький // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Історичні науки. – Кам'янець-Подільський : ТВО «Друкарня Рута», 2015. – Т. 25. – С. 351–362. – С. 358.

¹⁸ Коретчук Я. Командири відділів ТВ 22 УПА «Чорний ліс» ... – С. 57.

¹⁹ Андрусяк М. Командири відділів 21-го (Коломийського) тактичного відтинку УПА «Гуцульщина» ... – С. 66.

²⁰ Андрухів І. Правда історії. Станіславщина в умовах терору і репресій: 1939–1959 роки ... – С. 164.

²¹ Галицька-Дідух Т. Військове й ідеолого-політичне протистояння УПА та ОУН(б) і радянських каральних структур у 1944–1945 рр. ... – С. 253.

²² Ільницький В. Вектори збройної боротьби ВО-4 «Говерля» (1944–1949) / В. Ільницький, Ю. Мельничок // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Дрогобич, 2017. – Спецвип. 3. – С. 312–327. – С. 312.

²³ Андрухів І. Боротьба радянської влади проти збройних формувань ОУН та УПА на теренах Станіславської (Івано-Франківської) області в 40–50-х рр. ХХ ст. / І. Андрухів // Галичина. Всеукраїнський науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. – Івано-Франківськ, 2008. – Ч. 14. – С. 356–364. – С. 358.

²⁴ Мірчук П. Українська повстанська армія. 1942–1952 ... – С. 270.

²⁵ Ільницький В. Вектори збройної боротьби ВО-4 «Говерля» (1944–1949) ... – С. 316.

²⁶ Арсенич П. Діяльність УПА та збройного підпілля ОУН на Прикарпатті ... – С. 14.

²⁷ Ільницький В. Вектори збройної боротьби ВО-4 «Говерля» (1944–1949) ... – С. 317.

²⁸ Ільницький В. Напади підрозділів УПА на обласні, міські та районні центри у ВО-4 «Говерля» (1944–1948) / В. Ільницький // Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Історія» – Дрогобич : Видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2015. – Вип. 36. – С. 36–46. – С. 37.

²⁹ Галицька-Дідух Т. Українське місто у військовій і політико-ідеологічній діяльності ОУН і УПА у другій половині 40-х рр. ХХ ст. (на прикладі Станіславської області) / Т. Галицька-Дідух // Галичина. Всеукраїнський науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. – Івано-Франківськ, 2013. – Ч. 22–23. – С. 468–479. – С. 470.

³⁰ Мизак Н. УПА–«Захід» і збройне підпілля ОУН у боротьбі за Українську Самостійну Соборну Державу у 1942–1960 рр. ... – С. 271.

³¹ Літопис УПА. Нова серія. – Т. 25: Коломийська округа ОУН: документи і матеріали (1945–1952) ... – С. 50–51.

³² Галицька-Дідух Т. Українське місто у військовій і політико-ідеологічній діяльності ОУН і УПА у другій половині 40-х рр. ХХ ст. (на прикладі Станіславської області) ... – С. 470.

³³ Андрухів І. Правда історії. Станіславщина в умовах терору і репресій: 1939–1959 роки ... – С. 214.

³⁴ Мірчук П. Українська повстанська армія. 1942–1952 ... – С. 273.

³⁵ Андрухів І. Правда історії. Станіславщина в умовах терору і репресій: 1939–1959 роки ... – С. 210.

³⁶ Ільницький В. Вектори збройної боротьби ВО-4 «Говерля» (1944–1949) ... – С. 319.

³⁷ Галицька-Дідух Т. Українське місто у військовій і політико-ідеологічній діяльності ОУН і УПА у другій половині 40-х рр. ХХ ст. (на прикладі Станіславської області) ... – С. 469.

³⁸ Шанковський Л. Українська Повстанська Армія / Лев Шанковський // Історія українського війська (1917–1995) [упоряд. Ярослав Дашкевич]. – Львів : Видавництво «Світ», 1996. – С. 482–695. – С. 657.

³⁹ В'ятрович В. Рейди УПА теренами Чехословаччини / Володимир В'ятрович. – Торонто ; Львів: Видавництво Літопису УПА, 2001. – 204 с. – С. 40.

⁴⁰ Ільницький В. До питання рейдів відділів УПА ВО-4 «Говерля» (1944–1949) / В. Ільницький // Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. – Дрогобич : Посвіт, 2015. – Вип. 14. – С. 28–38. – С. 32.

⁴¹ Мірчук П. Українська повстанська армія. 1942–1952 ... – С. 143.

⁴² Ільницький В. Перебудова діяльності українських націоналістів у Карпатському краї ОУН (кінець 1940-х – 1950-ті рр.) ... – С. 125.

⁴³ Там само. – С. 126.

⁴⁴ Ільницький В. Вектори збройної боротьби ВО-4 «Говерля» (1944–1949) ... – С. 314.

⁴⁵ Літопис УПА. – Т. 19: Карпатська група УПА «Говерля». Книга друга: Спомини, статті та видання історично-мемуарного характеру ... – С. 267.

⁴⁶ Ільницький В. Вектори збройної боротьби ВО-4 «Говерля» (1944–1949) ... – С. 317.

⁴⁷ Там само. – С. 316.

⁴⁸ Сіреджук П. Повстанські акції, діяльність міліції, чекістів з ліквідації руху опору на території Галицької Гуцульщини у зведеннях районних та обласного воєнних комісаріатів (друга половина 1940-х – 1950-ті роки) / Петро Сіреджук // Галичина. Всеукраїнський науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. – Івано-Франківськ, 2013. – Ч. 24. – С. 303–314. – С. 305.

⁴⁹ Ільницький В. Напади підрозділів УПА на обласні, міські та районні центри у ВО-4 «Говерля» (1944–1948) ... – С. 43–44.

⁵⁰ Ільницький В. Вектори збройної боротьби ВО-4 «Говерля» (1944–1949) ... – С. 315.

⁵¹ Галицька-Дідух Т. Військове й ідеолого-політичне протистояння УПА та ОУН(б) і радянських каральних структур у 1944–1945 рр. ... – С. 255.

⁵² Андрухів І. Боротьба радянської влади проти збройних формувань ОУН та УПА на теренах Станіславської (Івано-Франківської) області в 40–50-х рр. XX ст. – С. 361.

⁵³ Нагірняк М. Політична та ідеологічна боротьба ОУН і УПА з радянським режимом у повоєнні роки / М. Нагірняк, А. Нагірняк // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – Львів : Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2011. – № 693. – С. 223–230. – С. 223.

⁵⁴ Андрухів І. Боротьба радянської влади проти збройних формувань ОУН та УПА на теренах Станіславської (Івано-Франківської) області в 40–50-х рр. XX ст. – С. 361.

⁵⁵ Ільницький В. Вектори збройної боротьби ВО-4 «Говерля» (1944–1949) ... – С. 315.

⁵⁶ Галицька-Дідух Т. Українське місто у військовій і політико-ідеологічній діяльності ОУН і УПА у другій половині 40-х рр. XX ст. (на прикладі Станіславської області) ... – С. 470.

⁵⁷ Андрухів І. Боротьба радянської влади проти збройних формувань ОУН та УПА на теренах Станіславської (Івано-Франківської) області в 40–50-х рр. XX ст. – С. 362.

⁵⁸ Ільницький В. До питання рейдів відділів УПА ВО-4 «Говерля» (1944–1949) ... – С. 33.

⁵⁹ Нагірняк М. Політична та ідеологічна боротьба ОУН і УПА з радянським режимом у повоєнні роки ... – С. 224.

⁶⁰ Галицька-Дідух Т. Українське місто у військовій і політико-ідеологічній діяльності ОУН і УПА у другій половині 40-х рр. XX ст. (на прикладі Станіславської області) ... – С. 471.

⁶¹ Ільницький В. Вектори збройної боротьби ВО-4 «Говерля» (1944–1949) ... – С. 322.

⁶² Галицька-Дідух Т. Українське місто у військовій і політико-ідеологічній діяльності ОУН і УПА у другій половині 40-х рр. XX ст. (на прикладі Станіславської області) ... – С. 470.

⁶³ Ільницький В. До питання рейдів відділів УПА ВО-4 «Говерля» (1944–1949) ... – С. 35.

⁶⁴ Ільницький В. Вектори збройної боротьби ВО-4 «Говерля» (1944–1949) ... – С. 316.

⁶⁵ Веденєв Д. Двобій без компромісів. Протиборство спецпідрозділів ОУН та радянських сил спецоперацій. 1945–1980-ті роки / Дмитро Веденєв, Геннадій Биструхін. – К. : К.І.С., 2007. – 568 с. – С. 142.

⁶⁶ Паньків М. Партизанські схрони УПА / Михайло Паньків // Галичина. Всеукраїнський науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. – Івано-Франківськ, 2008. – Ч. 18. – С. 291–303. – С. 294.

⁶⁷ Ільницький В. До питання рейдів відділів УПА ВО-4 «Говерля» (1944–1949) ... – С. 35.

⁶⁸ Арсенич П. Діяльність УПА та збройного підпілля ОУН на Прикарпатті ... – С. 42–43.

⁶⁹ Грицьків Р. «Грім» полковник УПА Микола Твердохліб. Спогади і матеріали / Р. Грицьків. – Торонто ; Львів : Видавництво «Літопис УПА», 2008. – Літопис УПА. Серія «Події і люди». – Кн. 5. – 128 с. – С. 26.

⁷⁰ Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в XX столітті. Документи і матеріали / За ред. М. Кугутяка. – Том. 2. – Книга 3 (1947–1957) ... – С. 692.

⁷¹ Андрухів І. Боротьба радянської влади проти збройних формувань ОУН та УПА на теренах Станіславської (Івано-Франківської) області в 40–50-х рр. XX ст. ... – С. 362.

УДК 159.91(091)

Михайло ЮРІЙ
(Чернівці)

АРХЕТИПІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ В ІСТОРІЇ МЕНТАЛЬНОСТІ

У статті йде мова про поняття архетипу і його пов'язаність з осмисленням ментальності. Вказується, що найчастіше архетип трактується як глибинна структура або сукупність структур, що визначає всі сторони людини і суспільства. В герменевтичній філософській і науковій традиції архетип – це вихідний символ або набір символів, що пов'язує дане поняття з ідеєю символічного або змістовного наслідування. Осмислюється місце і роль архетипу в структурі менталітету, вибудовується упорядкований підхід до розуміння історичного розвитку ментальності з позицій співвідношення архетип – культура – менталітет.

Ключові слова: архетип, ментальність, культура, символ, психіка, соціалізація.

Mykhaylo Yuriy (Chernivtsi)

ARCHETYPICAL FEATURES IN THE HISTORY OF MENTALITY

The article deals with the concept of the archetype and its attachment with the comprehension of mentality. It is indicated that the archetype is most often interpreted as a deep structure or a set of structures that defines all aspects of a person and society. In the hermeneutic philosophical and scientific tradition, the archetype is the original symbol or set of symbols that connects this concept with the idea of symbolic or semantic inheritance. The place and role of the archetype in the structure of mentality is comprehended, an orderly approach to understanding the historical development of mentality from the standpoint of the relation archetype – culture – mentality is built.

Key words: archetype, mentality, culture, symbol, psyche, socialization.

В структурі менталітету, як ключової ознаки цивілізації, важливе місце посідає колективне несвідоме, яке найчастіше пов'язується з архетипами, тобто первинними природними образами, з властивими людині ідеями, переживаннями, почуттями. Ідея архетипу зустрічається в працях античних мислителів і середньовічних богословів, а також у класичній і сучасній філософії. І хоча безпосередньо про архетип вперше заговорив К. Г. Юнг, образ породженої моделі неухильно був присутній у тих авторів, які описували процеси виробництва і відтворення, традитування і концептуалізації.

В космоцентричному інтелектуальному просторі античної філософії «архетип» інтерпретувалися як зразок, заданий космічним порядком. У той період сама ідея архетипу набуває найбільш чітких обрисів в розумінні «народження теорії». Еволюція античної